

JOLANTA ZIELIŃSKA

INTERNET JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI NA TEMAT ZABURZEŃ ZE SPEKTRUM AUTYZMU W OPINII TERAPEUTÓW I RODZICÓW

WPROWADZENIE

Tematyka zaburzeń ze spektrum autyzmu budzi wiele kontrowersji. Pomimo wielu koncepcji etiologicznych nie zostały do tej pory dokładnie określone czynniki powodujące ten rodzaj zaburzenia, a każda z opisanych w literaturze przedmiotu koncepcji ma zarówno zwolenników, jak i przeciwników. W publikacjach naukowych opisywana jest głównie charakterystyka osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, a specjaliści proponują różne formy i metody terapii. Stąd zwłaszcza w przypadku tego zaburzenia bardzo wiele osób, w tym rodziców i terapeutów, poszukuje we własnym zakresie informacji. Bardzo często źródłem, z jakiego korzystają, jest Internet. Jest on bowiem jednym z najbardziej dostępnych źródeł wiedzy, a informacje na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu są w nim powszechnie dostępne. Trudno jednak określić ich wiarygodność czy rzetelność, ponieważ mogą być one zamieszczane przez każdego użytkownika. Pojawiają się zarówno wartościowe i potwierdzone naukowo informacje, jak i te, które pozornie zdają się być rzetelne, a w rzeczywistości są błędne, a czasami wręcz szkodliwe. Stąd próba zbadania opinii rodziców i terapeutów, na temat internetowych źródeł wiedzy o zaburzeniach ze spektrum autyzmu, wydaje się wysoce zasadna. Pozwoli bowiem, wprawdzie w ograniczonym zakresie, ale jednak w miarę

Dr hab.inż. JOLANTA ZIELIŃSKA, prof. UP – Katedra Zastosowań Techniki w Diagnostyce i Rehabilitacji Osób z Niepełnosprawnością, Instytut Pedagogiki Specjalnej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, adres do korespondencji: ul. R. Ingardena 4, 30-060 Kraków; e-mail: jolanta.zielinska@up.krakow.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4794-1946>.

wiarygodnie ocenić Internet jako źródło informacji na temat zaburzeń ze spectrum autyzmu.

1. INTERNET JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI – UWAGI OGÓLNE

Dostępność informacji w Internecie jest bardzo duża. Są to informacje formalnie produkowane, takie jak wiadomości, książki, artykuły, bazy danych, mapy, filmy, fotografie, programy telewizyjne, radiowe. Dostępne są także informacje, które zwykle zdobywa się obserwując środowisko lub w interakcji z ludźmi. Znaleźć je można między innymi w następujących miejscach w sieci (Nowak, Krejtz, 2006):

- blogi – autorzy upubliczniają swoje obserwacje, refleksje, przeżycia;
- memy – autorzy upubliczniają swoje refleksje w postaci grafik z podpisami;
- kamery internetowe – możliwa jest bieżąca obserwacja różnych miejsc, zarówno zagranicznych miejsc turystycznych, jak i miejskich, a także pomieszczeń i prywatnych mieszkań;
- grupy dyskusyjne – występuje wymiana informacji, na przykład na temat określonych przedmiotów.

Zasoby sieciowe są jednym z najbogatszych, ogólnodostępnych źródeł wiedzy. Szacuje się, że około 10% zasobów wiedzy, zawartej w źródłach rozproszonych po świecie, jest dostępnych w sieci. Traktować je można jako wielką, niejednorodną i rozproszoną bazę danych. Obecne w sieci globalnej informacje są słabo uporządkowane, często opisane niepoprawnie, istnieją w wielu formatach. Strony internetowe nieustannie zmieniają się pod względem zarówno zawartości, jak i ilości (Wilk-Kołodziejczyk, 2004).

Pozyskiwanie informacji w Internecie określa się jako proces pracochłonny, żmudny. Nie daje on gwarancji dotarcia do informacji, która nas interesuje. Powód tych trudności przypisuje się projektantom stron, nieprawidłowo kodującym stronę, używając nietrafnych słów kluczowych lub tytułów nieodzwierciedlających zawartości. Publikacje w wersji elektronicznej nie różnią się od odpowiedników w papierowej formie. Forma elektroniczna poszerza wręcz krąg osób mogących do niej dotrzeć, pozwala na wzbogacenie o odnośniki, informacje i interaktywny kontakt z czytelnikami, chociażby poprzez blog, forum dyskusyjne czy e-mail. Dodatkowymi zaletami są niemal nieograniczona dostępność, szybkość zamieszczania informacji oraz niski koszt jej publikowania (Szpunar, 2013).

Wiarygodność informacji zamieszczanych w Internecie bywa tematem spornym. Należy pamiętać, że informacje podpisane stopniem naukowym, imieniem i nazwiskiem są wartościowe zupełnie tak samo, jak forma książkowa. Wiarygodność różnorodnych informacji znalezionych w Internecie można weryfikować na kilka sposobów:

- jeśli kilka źródeł (serwisów) opublikowało tę samą informację, to możemy postawić hipotezę, że owa informacja jest prawdziwa;
- informacja opublikowana jest na rządowej stronie;
- osoba, instytucja publikująca w sieci ma autorytet, cieszy się społecznym zaufaniem lub jest aktywna także w rzeczywistości materialnej, np. czasopismo.

Wiele osób nie ufa informacjom, ponieważ dosyć trudno zweryfikować ich prawdziwość i rzetelność, jeśli nie są związane z powyższymi czynnikami (Szpunar, 2013).

W Internecie do danych można dotrzeć bezpośrednio, za pomocą adresu internetowego lub pośrednio, za pomocą katalogów i wyszukiwarek. Bezpośrednie otwieranie stron internetowych nie wiąże się z szumem informacyjnym, bowiem trafiamy do miejsca, które chcieliśmy odwiedzić. Katalogi często porządkowane są według tego, jaką opłatę wniosła dana witryna w zamian za wysokie miejsce. Pojawia się więc szum informacyjny, jako że witryny znajdujące się na wysokich pozycjach to te, które stać na tę pozycję, a niekoniecznie zawierają potrzebne nam informacje. Wyszukiwanie za pomocą wyszukiwarek bazuje na zawartości strony w formie tekstowej, graficznej. Istotna jest liczba występowania na stronie danego wyrazu. Jest to statystyczny sposób wyszukiwania. W języku polskim występuje odmiana rzeczowników, co utrudnia wyszukiwanie. Należy zauważyć, że w wyszukiwarkach nie są uwzględniane także wyrazy bliskoznaczne (Szpunar, 2013).

Warto także wspomnieć o witrynach, które pojawiają się wysoko w rankingach wyszukiwania, gdyż zyskują w ostatnich latach ogromną popularność, a zawierają memy internetowe. Memy stanowią obecnie narzędzie społecznego zaangażowania, istotny element społecznego procesu przekazywania informacji i kreowania dyskursów na różne tematy. Z jednej strony są odzwierciedleniem tego, w jaki sposób dane zjawisko jest postrzegane przez ich twórców, z drugiej zaś same kreują jego obraz w oczach pozostałych użytkowników. Niestety często utrwalają stereotypy i zawierają nieprawdziwe informacje (Wodziński, 2020).

Szczególną formą poszukiwania informacji w Internecie jest szukanie pomocy i wsparcia. Internet daje nieprzebrane zasoby wiedzy oraz ogromne

możliwości uzyskiwania i udzielania pomocy. Istotny jest fakt, że najczęściej wsparcie pochodzi od nieznanym osobom, z którymi prawdopodobnie drugi raz nie nawiąże się kontaktu. Za czynniki zachęcające ludzi do podjęcia decyzji o poszukiwaniu pomocy w Internecie uważa się:

- brak barier przestrzennych;
- anonimowość, przydatną przy nieśmiałości i wstydlivosti;
- posługiwanie się słowem pisany, pozwalajacym na kontrolę wypowiedzi;
- brak dlugu wdzieczności bezpośrednio wobec konkretnej osoby.

Może się wydawać, że wysoki poziom anonimowości oraz duża liczba użytkowników nie będzie prowadziła do poczucia zobowiązania, czy też chęci udzielania pomocy. Zwrócono jednak uwagę na powody, dzięki którym obce osoby nie są obojętne wobec prośby o pomoc zamieszczonej w Internecie. Mimo świadomości, że wiele innych osób korzysta w danym momencie z Internetu, nie ma pewności do ilu osób prośba o pomoc dotarła. Rzeczona niepewność utrudnia zrzucenie odpowiedzialności udzielenia wsparcia na kogoś innego. Nie można oceniać reakcji innych, należy podjąć samodzielną decyzję. Pomagając nieznanemu, dana osoba liczy, że w razie potrzeby także otrzyma pomoc. Dzielenie się doświadczeniem, wiedzą czy radą daje poczucie satysfakcji, wzmacnia poczucie własnej wartości i może być doświadczeniem nagradzającym. Wśród ludzi o podobnych doświadczeniach wzajemne udzielanie pomocy to ważna część procesu budowania grupowej więzi. Ważnym czynnikiem związanym z chęcią udzielania pomocy w Internecie są niskie koszty. Wymaga mniejszego nakładu czasu, jednocześnie nie wymagając pokonywania odległości. Internet pozwala także na łatwiejsze znalezienie grupy o podobnych doświadczeniach, zainteresowaniach, która posiada wiedzę na dany temat. Internetowe wsparcie polega na wymianie informacji, więc nie jest związane z ponoszeniem kosztów. Nie pomniejsza tym samym stanu posiadania, a jednocześnie zapewnia szacunek osoby, której się pomaga (Królikowska, 2006).

2. ZABURZENIA ZE SPEKTRUM AUTYZMU – WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Podstawą diagnozowania zaburzeń rozwojowych, w tym zaburzeń ze spektrum autyzmu, są obecnie dwa źródła: ICD rekomendowany przez Światową Organizację Zdrowia oraz DSM rekomendowany przez Amerykańskie

Towarzystwo Psychiatryczne. Kolejne badania i postępujący zakres wiedzy skutkują kolejnymi wersjami wymienionych opracowań. Aktualnie obowiązuje dziesiąta wersja ICD oraz piąta edycja DSM. ICD-10 klasyfikuje zaburzenia autystyczne jako całościowe zaburzenia rozwoju. Charakteryzują się objawami wskazanymi w triadzie, czyli trudnościami w kontaktach społecznych, komunikacji, a także obecnością sztywnych wzorców zachowania. Do całościowych zaburzeń rozwoju – według ICD-10 – należą: autyzm dziecięcy; autyzm atypowy; zespół Retta; inne dziecięce zaburzenia dezintegracyjne; zaburzenia hiperkinetyczne z towarzyszącym upośledzeniem umysłowym i ruchami stereotypowymi; zespół Aspergera; inne całościowe zaburzenia rozwojowe; całościowe zaburzenia rozwojowe, nieokreślone. Dwie ostatnie kategorie są rozpoznawane w przypadku, gdy dana osoba nie spełnia kryteriów dla wcześniejszych kategorii, lecz wykazuje typowe dla triady objawy (Markiewicz, 2015).

ICD-10 podaje kryteria rozpoznania autyzmu dziecięcego. Pierwsze z nich dotyczy widocznego przed trzecim rokiem życia nieprawidłowego rozwoju w przynajmniej jednym z obszarów: ekspresji językowej i rozumienia, rozwoju wybiórczego przywiązania społecznego oraz symbolicznej lub funkcjonalnej zabawy. Drugie kryterium określa występowanie konkretnej ilości objawów z zakresu:

- nieprawidłowości wzajemnych interakcji społecznych, takich jak niedostateczne wykorzystanie wyrazu twarzy i postawy ciała, niedostateczny rozwój związków rówieśniczych, odmiennosc lub upośledzenie reagowania na emocje innych, brak potrzeby dzielenia się emocjami;
- nieprawidłowości w porozumiewaniu się, takie jak brak mówionego języka lub jego opóźnienie, także brak prób alternatywnego sposobu porozumiewania, stereotypowe wykorzystywanie słów i wyrażań, brak różnorodności zabaw w udawanie;
- stereotypowych wzorców zachowania, aktywności, zainteresowań, takich jak pochłonięcie stereotypowymi zainteresowaniami, wyraziste przywiązanie do specyficznych, rutynowych czynności, powtarzające się ruchowe manieryzmy, koncentracja na częściowych właściwościach przedmiotów.

Trzecie kryterium zakłada, że nie można wyjaśnić danego obrazu klinicznego innymi całościowymi zaburzeniami rozwojowymi oraz specyficznymi zaburzeniami o objawach podobnych do tych wymienionych wcześniej (Pietras, Witusik, 2010).

Kryteria diagnostyczne, zawarte w DSM-4 oraz ICD-10, są dość zbliżone (Pisula, 2000), DSM-5 wprowadza już jednak pewne zmiany. Jedną z najważniejszych jest zaproponowanie pojęcia *spektrum autyzmu*. Oznacza to jednocześnie nowy sposób diagnozowania, dający większe szanse rzetelnej diagnozy, niż było to w przypadku poprzednich wersji. Kolejną dużą zmianą jest połączenie dysfunkcji społecznych i zaburzeń komunikacji w jedną kategorię. Aktualnie obowiązujące kryteria dzielą się zatem na dwie główne części:

- społeczne objawy komunikacyjne, takie jak niewłaściwa interpretacja interakcji niewerbalnych, jak również nieodpowiednie reakcje w interakcjach werbalnych;
- ograniczenie zachowań, w tym nadwrażliwość na zmiany, rutynowość, oraz ograniczenie zainteresowań, czyli koncentrowanie się na nietypowych przedmiotach lub ich elementach.

Od 1 stycznia 2022 roku obecnie obowiązująca klasyfikacja chorób ICD-10 zastąpiona zostanie nową ICD-11. Spośród dokonanych zmian należy zwrócić uwagę na zunifikowane podejście do „całościowych zaburzeń rozwoju” w ICD-10, które w ICD-11 są ujęte w jedną homogeną grupę *zaburzeń ze spektrum autyzmu*, podobnie jak w DSM-5. Według ICD-11 diagnoza zaburzeń ze spektrum autyzmu łączy kategorie autyzmu dziecięcego, atypowego czy zespołu Aspergera zawarte w ICD-10. Tym samym niemożliwe będzie rozpoznanie autyzmu, zespołu Retta czy zespołu Aspergera *ad literam*. ICD-11 wprowadza także specyfikatory dla zaburzeń ze spektrum autyzmu, aby wskazać współwystępowanie zaburzeń w ogólnym funkcjonowaniu intelektualnym i funkcjonalnych umiejętnościach językowych (w mowie lub piśmie), które są ważne przy wyborze odpowiedniego leczenia (Gaebel, Zielašek, Reed, 2017). Na podstawie powyższych kryteriów w ICD-11 zaburzenia ze spektrum autyzmu opisano w 7 różnych wariantach:

- Zaburzenie ze spektrum autyzmu bez upośledzenia rozwoju intelektualnego i z łagodnym upośledzeniem lub bez upośledzenia funkcjonalnego języka;
- Zaburzenie ze spektrum autyzmu z upośledzeniem rozwoju intelektualnego i z łagodnym upośledzeniem lub bez upośledzenia funkcjonalnego języka;
- Zaburzenie ze spektrum autyzmu bez upośledzenia rozwoju intelektualnego i z upośledzonym językiem funkcjonalnym;
- Zaburzenie ze spektrum autyzmu z upośledzeniem rozwoju intelektualnego i z upośledzonym językiem funkcjonalnym;

- Zaburzenie ze spektrum autyzmu bez upośledzenia rozwoju intelektualnego i z brakiem języka funkcjonalnego;
- Zaburzenie ze spektrum autyzmu z upośledzeniem rozwoju intelektualnego i z brakiem języka funkcjonalnego;
- Inne zaburzenia ze spektrum autyzmu;
- Zaburzenie ze spektrum autyzmu – niekreślone (Jastrzębowska, 2019).

Diagnoza zaburzeń ze spektrum autyzmu, aby była rzetelna, wymaga szczególnej wrażliwości. Przy wcześniejszym systemie diagnostyki zdarzały się sytuacje, że pomimo tych samych kryteriów stawiano w różnych ośrodkach różne diagnozy (Markiewicz, 2015). Są prowadzone badania na temat dostosowania aktualnych narzędzi diagnostycznych do nowych kryteriów ujętych w DSM-5. Wyniki badań pokazują, że nowa klasyfikacja spowodowała większą swoistość, co prowadzi do redukcji diagnoz fałszywie dodatnich. Jednocześnie okazało się, że zmniejszyła się czułość, co oznacza, że część osób z diagnozą zaburzeń autystycznych na podstawie DSM-4 nie spełnia już aktualnych kryteriów potrzebnych do postawienia diagnozy ASD według DSM-5 (Rynkiewicz, Kulik, 2013). Stąd tendencja do poszukiwania informacji na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu zarówno przez terapeutów jak i rodziców m. in. w Internecie. W kontekście nadchodzącej zmiany klasyfikacji ICD-10 na ICD-11 w roku 2022 wydaje się, iż tendencja ta będzie nadal się utrzymywać.

3. DONIESIENIE Z BADAŃ OPINII RODZICÓW I TERAPEUTÓW NA TEMAT INTERNETU JAKO ŹRÓDŁA INFORMACJI O ZABURZENIACH ZE SPEKTRUM AUTYZMU

Przedmiot i cel badań: Przedmiotem badań własnych były opinie rodziców i terapeutów na temat internetowych źródeł wiedzy o zaburzeniach ze spektrum autyzmu. Celem poznawczym było poznanie opinii rodziców i terapeutów dotyczących internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu. Celem diagnostycznym było określenie rzetelności, przydatności, dostępności w Internecie informacji na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu na podstawie opinii rodziców i terapeutów. Natomiast celem praktyczno-wdrożeniowym było wskazanie przydatnych dla osób poszukujących informacji, rzetelnych i wiarygodnych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu znajdujących się w Internecie.

Problemy badawcze: Główny problem badawczy wynikał bezpośrednio z tematyki badań własnych i był pytaniem: Jakie są opinie rodziców i terapeutów na temat internetowych źródeł wiedzy o zaburzeniach ze spektrum autyzmu? Sformułowano do niego następujące pytania szczegółowe:

- Czy i w jakim zakresie rodzice i terapeuci dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu korzystają z internetowych źródeł wiedzy?
- Z jakich form internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu korzystają rodzice i terapeuci?
- Jak rodzice i terapeuci oceniają poszczególne formy internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu pod względem wiarygodności, rzetelności, dostępności?
- Jakie wady i zalety korzystania z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu wskazują rodzice i terapeuci?

Z uwagi na brak w literaturze przedmiotu badań, na podstawie których istniałaby możliwość sformułowania hipotez roboczych, problemy badawcze pozostały otwarte (Rubacha, 2008).

Metody i narzędzia badawcze: przeprowadzone badania własne oparto na poznaniu indukcyjnym i wyjaśnieniach nomotetycznych. Umożliwiają one bowiem wypracowanie twierdzeń, które odnoszą się do badanej populacji i pokazują statystyczny porządek, jaki ją charakteryzuje. Badania, opierające się na wyjaśnieniach nomotetycznych, to badania ilościowe. Strategia badań ilościowych dostarcza danych w postaci liczb. Badania te pozwalają na formułowanie ogólnych prawidłowości, które odnoszą się do populacji, a także na budowanie i weryfikowanie teorii i praw naukowych (Rubacha, 2008). W procesie badawczym zastosowano metodę zbierania danych ilościowych, jaką jest ankieta. Narzędzie badawcze, czyli kwestionariusz ankiety opracowany został zgodnie z regułami metodologii według Krzysztofa Rubachy (2008).

Kwestionariusz ankiety, wykorzystany w badaniach własnych, składał się z 21 pytań, instrukcji wypełnienia, metryczki, 20 zamkniętych pytań badawczych, opartych w większości na skali Likerta, oraz jednego pytania otwartego, dotyczącego najczęściej używanych przez badane grupy rodziców i terapeutów stron internetowych zawierających informacje na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu. Zaproponowane w badaniach możliwe odpowiedzi w pytaniach zamkniętych przyjęły formę stwierdzeń: zdecydowanie nie zgadzam się, raczej się nie zgadzam, nie mam zdania, raczej się zgadzam, zdecydowanie się zgadzam. Pytania w kolejności merytorycznej dotyczyły: częstości korzystania z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum

autyzmu, sposobów poszukiwania informacji, form internetowych źródeł wiedzy, z których najczęściej osoba badana korzysta, oceny wiarygodności i rzetelności blogów oraz dostępności zawartych w nich informacji. W podobny sposób w kolejnych pytaniach oceniona została przez badane osoby wiarygodność, rzetelność oraz dostępność informacji na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu zamieszczanych na forach internetowych, grupach dyskusyjnych, portalach i serwisach tematycznych oraz w elektronicznych publikacjach naukowych. Ostatnie trzy pytania dotyczyły oceny przez rodziców i terapeutów zalet i wad korzystania z internetowych źródeł wiedzy oraz podania nazw konkretnych, używanych przez nich stron, do których mają zaufanie.

Charakterystyka badanej grupy: w badaniach uczestniczyły dwie, równo liczne po 50 osób grupy terapeutów i rodziców dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, w przeważającej większości były to kobiety (95%). Grupę terapeutów w 15% stanowiły osoby poniżej 25 roku życia, 50% było w wieku 25-35 lat, 25% w wieku 36-45 lat, pozostałe 10% w wieku 46-55 lat. Wszyscy terapeuci mieli wykształcenie wyższe uzyskane na jednym lub kilku kierunkach studiów w ramach specjalności: edukacja i rehabilitacja osób z niepełnosprawnością intelektualną, wczesne wspomaganie rozwoju dziecka, terapia pedagogiczna i rewalidacja indywidualna, terapia zaburzeń ze spektrum autyzmu, pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, logopedia, terapia zajęciowa, psychologia, psychopedagogika. Główne miejsca pracy to: przedszkola lub szkoły ogólnodostępne, z oddziałami integracyjnymi, szkoły specjalne. Większość, bo 45% terapeutów miało staż pracy krótszy niż 5 lat, 30% w przedziale 6-10 lat, 10% w przedziale 11-15 lat, powyżej 15 lat pracy zadeklarowało 15% badanych.

Grupa badanych rodziców pod względem wieku była bardzo podobna do grupy terapeutów. Wszystkie badane osoby były kobietami. Połowę, bo 50% stanowiły osoby w wieku 25-35 lat, 45% w wieku 36-45 lat, w przedziale wiekowym 46-55 było jedynie 5% badanych. Osób z wyższym wykształceniem było 51%, natomiast średnim 49%. Zadeklarowany przez rodzica wiek dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu wynosił do 3 lat – 9% badanych, w przedziale 3-6 lat – 47%, w przedziale 7-12 lat – 30%, w przedziale 13-17 lat oraz powyżej 18 roku po 7 % badanych rodziców, czyli większość badanych posiadało dziecko poniżej 12 roku życia.

Organizacja i przebieg badań: badanie zostało przeprowadzone w Internecie. W formularzach Google zamieszczone zostały dwa kwestionariusze ankiety skierowane odpowiednio do rodziców i terapeutów. Odnośniki do ankiet zostały zamieszczone na portalach społecznościowych.

Analiza wyników uzyskanych podczas badania opinii terapeutów:

Korzystanie z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu deklarowali niemal wszyscy terapeuci. Można to powiązać z faktem, że aktualnie Internet stanowi dość przystępne źródło informacji i wiele osób ma do niego dostęp. Formy internetowych źródeł, które najczęściej wybierane były przez terapeutów, to portale i serwisy tematyczne oraz elektroniczne publikacje naukowe. Ich autorami są specjaliści i autorytety w tej dziedzinie. Informacje tam zamieszczane bazują na konkretnej wiedzy naukowej i opatrzone są bibliografią, stąd pewnie decyzja terapeutów o korzystaniu z tych źródeł. Rzadziej wybierane były blogi, fora, grupy dyskusyjne. Zwykle pojawiają się tam opinie i subiektywne wypowiedzi.

Terapeuci wydawali się być sceptycznie nastawieni do wiarygodności i rzetelności informacji na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu zamieszczanych na blogach. Większość z nich miała trudność z określeniem, czy rzeczywiście informacje te cechują się wiarygodnością i rzetelnością. Może mieć to związek z tym, że często autorami blogów są rodzice, którzy nie są obiektywni. Niemal wszyscy terapeuci byli jednak pewni, że informacje te są łatwo dostępne. Adresy blogów można z łatwością znaleźć w wyszukiwarce.

Terapeuci wykazywali nieco mniejszą ufność w wiarygodność i rzetelność informacji zamieszczanych na forach. Może mieć to związek z faktem, że na forach pojawia się wielu użytkowników, którzy mogą anonimowo napisać dowolną wiadomość. Stąd trudno zweryfikować ich wiarygodność. Wiadomości na forach bywają też lakoniczne, co zaprzecza rzetelności. Terapeuci w większości uważali, że informacje na forach są łatwo dostępne. W kwestii wiarygodności informacji zamieszczanych na grupach dyskusyjnych, ponad połowa terapeutów posiadała konkretnie sprecyzowane stanowisko, dzieląc się na dwie niemal równe grupy potwierdzające wiarygodność lub ją kwestionujące. W kwestii rzetelności podzielili się oni na trzy równe grupy: potwierdzającą, kwestionującą lub z brakiem konkretnego zdania. Może to świadczyć o tym, że grupy dyskusyjne są bliższe terapeutom, częściej mają wgląd do tego źródła i łatwiej im wyrażać konkretne zdanie na temat informacji tam zamieszczanych. Zdecydowana większość terapeutów uważała informacje z grup dyskusyjnych za łatwo dostępne.

Większość badanych terapeutów uważała informacje na portalach i serwisach tematycznych za wiarygodne i rzetelne. Jedynie pojedyncze osoby miały w tej kwestii wątpliwości, część osób miała trudność z określeniem stanowiska. Informacje na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu, zamieszczane na takich stronach, zawierają bibliografię, autorzy powołują się na

konkretne publikacje lub sami są specjalistami w tej dziedzinie. Niemal wszyscy terapeuci uważali je za łatwo dostępne. W opinii terapeutów elektroniczne publikacje naukowe były wskazywane jako wiarygodne i rzetelne. Publikacje te często mają swoje odzwierciedlenie także w tradycyjnych wydaniach, są pisane przez specjalistów i autorytety w omawianej dziedzinie, dlatego też uważane są za wiarygodne i rzetelne źródła. Większość terapeutów uważała je za łatwo dostępne, niemniej nie wszyscy.

Jako zalety korzystania z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu terapeuci wskazywali głównie szybki i łatwy dostęp, możliwość poznania wielu punktów widzenia oraz możliwość zdobycia informacji od rodziców, specjalistów, czy samych osób ze spektrum autyzmu. Internet jest bowiem medium, które pozwala na szybkie wyszukiwanie interesujących zagadnień, które mogą być dostępne w wielu urządzeniach elektronicznych. Dzięki temu można też szybko nawiązać kontakt z dowolną osobą, która dzieli się swoimi przeżyciami i wiedzą. Wiarygodność i rzetelność informacji nie została uznana za zaletę korzystania z informacji w Internecie. Mimo łatwej dostępności i chęci korzystania z tych źródeł, terapeuci sceptycznie podchodzili do kwestii wiarygodności i rzetelności. Wadą korzystania z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu, najczęściej wskazywaną przez terapeutów, była możliwość zamieszczania fałszywych informacji. Badani zwrócili na to uwagę, ponieważ sami posiadają wiedzę na ten temat i dostrzegają nieprawdziwe informacje. Również często wybieranymi odpowiedziami były niewiarygodność i nierzetelność informacji, prawdopodobnie z tego samego powodu. Także nieprzejrzystość zamieszczanych informacji zwróciła uwagę terapeutów.

Terapeuci, poproszeni o wskazanie konkretnych adresów internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu, najczęściej wskazywali portale i serwisy tematyczne, a także strony konkretnych fundacji. Może z tego wynikać, że według badanych terapeutów są to źródła, z których warto korzystać. Znajdują się tam informacje poparte wiedzą naukową, zwykle redagowane przez specjalistów, są więc wiarygodne i rzetelne.

Analiza wyników uzyskanych podczas badania opinii rodziców:

Wszyscy badani rodzice zadeklarowali, że korzystają z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu. Zdecydowana większość rodziców zadeklarowała jednak, że korzysta zarówno ze źródeł internetowych, jak i tradycyjnych publikacji, a także konsultacji ze specjalistami. Rozsądnym jest sprawdzanie wiedzy z niepewnych źródeł w znanych publi-

kacjach naukowych. Najczęściej wybieranymi przez badanych formami internetowych źródeł wiedzy są grupy dyskusyjne oraz portale i serwisy tematyczne. Grupy dyskusyjne są miejscem w sieci, gdzie każdy może dołączyć, wyrażać swoje zdanie oraz prosić o rady i wskazówki. Najczęściej należą one do konkretnych serwisów społecznościowych, co dodatkowo ułatwia kwestię rejestracji i dołączania do tychże grup. Stąd prawdopodobnie tak wysoka ich pozycja w badaniach. Portale i serwisy tematyczne najczęściej opierają się na sprawdzonych źródłach, jednocześnie będąc łatwo dostępnymi. Również wysoką pozycję zajęły elektroniczne publikacje naukowe ze względu na wysoką wiarygodność i rzetelność.

Połowa badanych rodziców miała trudność z określeniem, na ile według nich wiarygodne i rzetelne są informacje zamieszczane na blogach. Duża część jednakże uważała, że informacje te cechują się wiarygodnością i rzetelnością. Może to mieć związek z solidarnością rodziców między sobą. Być może, czytając wiadomości zamieszczane na blogach, potrafią wczuć się w opisywane sytuacje i odnieść je do wydarzeń z własnego życia. Zdecydowana większość rodziców uważała informacje zamieszczane na blogach za łatwo dostępne. W porównaniu do blogów, fora były oceniane jako raczej wiarygodne i rzetelne przez mniejszą liczbę rodziców. Może to wskazywać na to, że brakuje forów, które mogłyby stanowić dla rodziców dobre źródło informacji. Aktualnie istniejące fora prawdopodobnie jedynie w małym stopniu są przydatne dla rodziców. Może to świadczyć o tym, że rodzice znają funkcjonujące w Internecie fora, lecz preferują inne źródła wiedzy, które oceniają jako bardziej wiarygodne i rzetelne. Grupy dyskusyjne jedynie w niewielkim stopniu zostały określone jako raczej niewiarygodne i nierzetelne. Część rodziców miała trudność z określeniem swojej opinii, natomiast przynajmniej połowa badanych uważała, że informacje zamieszczane na grupach dyskusyjnych są raczej (lub w mniejszym stopniu zdecydowanie) wiarygodne i rzetelne. W takich grupach bardzo często wypowiadają się rodzice, którzy mają wypełnione informacje w profilu serwisu społecznościowego. Nie są anonimowi, więc inni rodzice mogą sądzić, że ich wypowiedzi są przez to bardziej szczerze. W grupach dyskusyjnych pod postami można dodawać komentarze i rozwijać poruszony temat, często powołując się na inne źródła, co może wzmacniać pozytywną opinię rodziców na temat wiarygodności i rzetelności. Niemal wszyscy badani rodzice określili informacje z grup dyskusyjnych jako łatwo dostępne. Portale społecznościowe, na których tworzone są grupy, są bardzo popularne. Bardzo wiele badanych osób miało założone tam profile.

Badani rodzice w dużej mierze uważali informacje, zamieszczane na portalach i serwisach tematycznych, za raczej wiarygodne i rzetelne. Jednakże duża część z nich miała trudność z określeniem swojego stanowiska. Może mieć na to wpływ fakt, że rodzice mają trudność w zweryfikowaniu wiarygodności i rzetelności informacji, nie znają wielu publikacji naukowych i być może nie do końca potrafią określić, czy podane źródła rzeczywiście są sprawdzone. Zdecydowana większość rodziców uważała informacje zamieszczane na portalach i serwisach tematycznych za łatwo dostępne. W opinii badanych elektroniczne publikacje naukowe były oceniane jako wysoce wiarygodne i rzetelne. Rodzice wiedzieli, że publikacje te są tworzone przez specjalistów, a poza tym często są też wydawane w formie tradycyjnej i prezentują wiedzę naukową. W kwestii dostępności zaistniał podział zdań. Większość rodziców uważała je za łatwo dostępne, pojawiły się też jednak odpowiedzi, że publikacje te mogą łatwo dostępne nie być. Wynika z tego, że być może nie wszyscy rodzice wiedzą, gdzie takich publikacji szukać.

Jako zalety korzystania z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu rodzice wymienili głównie możliwości zdobycia informacji od innych rodziców, specjalistów, czy samych osób ze spektrum autyzmu, szybki i łatwy dostęp oraz możliwość poznania wielu punktów widzenia. Tym samym rodzice potwierdzili, że Internet jest dobrym źródłem wiedzy pod względem dostępności. Poszerzenie świadomości społeczeństwa także było istotną dla rodziców zaletą. Część rodziców doceniła także wiarygodność i rzetelność informacji. Wynika z tego, że interesujące tych rodziców zagadnienia są opisywane wyczerpująco przez osoby wiarygodne. Dla rodziców istotną była też anonimowość. Najczęściej wskazywaną wadą korzystania z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu była możliwość zamieszczania fałszywych informacji. Rodzice prawdopodobnie obawiają się, że korzystając z informacji natrafią na nieprawdziwe, które po wdrożeniu w życie mogą przynosić szkody i negatywnie oddziaływać. Rodzice jako wadę wskazali także trudność z wyszukiwaniem wartościowych informacji. Również istotną dla rodziców kwestią był kreowany w mediach wizerunek osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Jako opiekunowie dzieci mają bezpośrednią możliwość obserwacji i wyciągania wniosków. Dostrzegają więc pojawiające się informacje, które opisują osoby w spektrum w sposób nieprawdziwy, przypisując im fałszywe cechy.

Rodzice poproszeni o wskazanie konkretnych adresów internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu w dużej mierze wskazywali portal Facebook oraz znajdujące się na nim grupy dyskusyjne. Może to

wskazywać na fakt, że rodzice za wartościowe źródło wiedzy uważają grupy dyskusyjne, na których można wymieniać się informacjami z innymi rodzicami. W badaniach wskazywali oni także na pojedyncze portale i serwisy tematyczne oraz strony fundacji. Może z tego wynikać, że rodzice cenią także informacje publikowane przez specjalistów i uważają, że warto z nich korzystać.

Dyskusja wyników

Zarówno rodzice, jak i terapeuci potwierdzili, że korzystają z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu. Potwierdzają to badania przeprowadzone wiele lat temu przez Stankiewicz (2004) na dużej, statystycznie istotnej grupie, które wskazały, że oprócz poczty elektronicznej, wykorzystywanej powszechnie do komunikacji (95% wskazań), badani korzystają z zasobów sieciowych celem poszukiwania informacji (84% wskazań), a Internet uważany jest za wysoce atrakcyjne medium informacyjne. Należy podkreślić, że prezentowane badania zostały przeprowadzone w Internecie, w okresie trwającej pandemii. Stąd uzyskane wyniki dotyczą grupy badawczej, która w 100% korzystała w mniejszym lub większym zakresie z Internetu jako źródła informacji. I należy je interpretować w tym kontekście.

Badani twierdzili, że opierają się zarówno na źródłach internetowych, jak i tradycyjnych. Terapeuci najczęściej deklarowali korzystanie z portali i serwisów tematycznych oraz elektronicznych publikacji naukowych, preferując źródła tworzone przez specjalistów, które zawierają treści oparte na wiedzy naukowej. Rzadziej wskazywali na blogi, fora, czy grupy dyskusyjne. Rodzice natomiast najczęściej korzystali z grup dyskusyjnych. Wynika z tego, że najbardziej istotnym dla nich źródłem jest to, które daje możliwość bieżącej wymiany informacji z innymi rodzicami. Rodzice wskazywali na blogi częściej niż terapeuci. Sądzić więc można, że istotna jest dla nich opinia i przeżycia innych rodziców. Zarówno rodzice, jak i terapeuci najrzadziej wskazali na fora, które nie są dla obydwu grup istotnym źródłem wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu.

Blogi były uważane za wiarygodne i rzetelne częściej przez rodziców, niż terapeutów. Są one zwykle prowadzone właśnie przez rodziców. Może być to powodem, dla którego inni rodzice nadają im te cechy. Terapeuci i rodzice zgodnie uznali jednak to źródło za łatwo dostępne. W kwestii forów rodzice także częściej uważali je za wiarygodne i rzetelne niż terapeuci, którzy są wobec nich bardziej sceptyczni. Wynika z tego, że terapeuci preferują inne źródła wiedzy, niż fora, podczas gdy rodzice częściej z nich korzystają.

Podobnie jak w kwestii blogów, z opinii rodziców i terapeutów wynika, że fora są łatwo dostępnym źródłem. W porównaniu do blogów i forów, terapeuci wyżej ocenili grupy dyskusyjne w kategorii ich wiarygodności i rzetelności. Jeszcze wyżej ocenili je rodzice. Wynika z tego, iż bieżąca wymiana informacji na tego typu grupach jest bardziej wartościowa dla rodziców. Terapeuci zwrócili uwagę na bardziej naukowe wiadomości, są one dla nich bardziej istotne. Mimo to, podobnie jak rodzice, terapeuci wysoko ocenili dostępność informacji zamieszczanych na grupach dyskusyjnych. Wynika z tego, że jest to łatwo dostępne źródło informacji i każdy może z niego skorzystać. Portale i serwisy tematyczne zostały ocenione jako wiarygodne i rzetelne częściej przez terapeutów, niż rodziców. Jest to źródło, w którym to terapeuci częściej odnajdują interesujące ich informacje, jednocześnie będące w ich opinii wartościowymi. Sądzić można, że znajdują się tam treści ukierunkowane właśnie na informacje poszukiwane przez terapeutów. Z opinii rodziców i terapeutów wnioskować można, że jest to źródło łatwo dostępne. Elektroniczne publikacje naukowe ocenione zostały jako wiarygodne i rzetelne zarówno przez terapeutów, jak i rodziców. Należy podkreślić, że terapeuci częściej określali swoją opinię jako zdecydowaną. Świadczyć może to o tym, że publikacje te są łatwiejsze w odbiorze właśnie dla terapeutów. Dostępność elektronicznych publikacji naukowych w większości została określona jako łatwa. Z odpowiedzi badanych wnioskować można jednak, że część z nich ma trudności z dotarciem do tego rodzaju źródła. Nie są to pozycje, które pojawiają się w wyszukiwarce jako pierwsze wyniki, trzeba natomiast wiedzieć, gdzie i jak szukać takich informacji.

Obydwie badane grupy zgodni twierdziły, że największymi zaletami korzystania z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu jest szybki i łatwy dostęp oraz możliwość poznania wielu punktów widzenia, a także wygoda użytkowania. Z badań przeprowadzonych na kilku tysiącach użytkowników Internetu wynika, iż Internet stwarza błyskawiczny (70% wskazań), prosty (65%) oraz dogodny (48%) dostęp do pożądaných treści, umożliwiając jednocześnie zapoznanie się z opiniami innych użytkowników sieci (33%). Internet spełnia zatem rolę istotnego źródła informacji, pozwalającego, w zależności od potrzeb, na poszerzenie wiedzy własnej, pozyskanie niezbędnych danych, a nawet na ich weryfikację i ocenę (Molga, 2016).

Najczęściej wskazywaną wadą zarówno przez rodziców, jak i terapeutów jest możliwość zamieszczania fałszywych informacji. Fakt małej wiarygodności informacji dostarczanej przez medium informacyjne, jakim jest Internet, ma swoje szerokie odzwierciedlenie w literaturze przedmiotu. Opisuje je

przykładowo Szpunar (2013). Obydwie grupy zgodnie oceniły informacje zamieszczane w Internecie jako niepełne, lakoniczne i nie do końca prawdziwe, wskazując na konieczność uwzględniania tego faktu podczas korzystania z tego medium informacyjnego. Wskazywaną jedynie przez rodziców wadą był wizerunek osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, kreowany w mediach. Sugerowali oni celowe zamieszczanie nieprawdziwych informacji. Niemniej wszyscy badani Internet ocenili jako wartościowe narzędzie poszerzania świadomości społeczeństwa na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu. Takie podejście omawia Plichta (2017) pisząc o technoptymizmie w kontekście podejścia do Internetu jako uniwersalnego narzędzia w przekraczaniu ograniczeń. Niemniej przedstawia on drugie możliwe skrajne podejście, czyli postawę nacechowaną obawami, w niektórych przypadkach wręcz technofobią.

Postulaty dla praktyki

Biorąc pod uwagę wnioski z przeprowadzonych badań, można sformułować postulaty dla praktyki, z których mogą skorzystać zarówno terapeuci, jak i rodzice dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. W celu szybkiego i łatwego dotarcia do informacji na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu warto korzystać z internetowych źródeł. Istotne jest jednak, aby porównywać tę wiedzę z tradycyjnymi publikacjami naukowymi. Zalecane jest korzystanie szczególnie z elektronicznych publikacji naukowych oraz portali i serwisów tematycznych, ponieważ są one najbardziej wiarygodne i rzetelne. W celu poznania opinii i bieżącej wymiany informacji na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu, warto uczestniczyć w internetowych grupach dyskusyjnych. Korzystając z internetowych źródeł wiedzy zalecana jest ostrożność, ponieważ można napotkać nieprawdziwe, fałszywe informacje. W celu oceny wiarygodności stron internetowych, poleconych przez biorących udział w badaniu rodziców i terapeutów, zastosowano metodę sędziów kompetentnych. Ze wszystkich wskazywanych stron internetowych sporządzono listę, którą oceniło trzech ekspertów. Polecanymi przez nich stronami internetowymi, które zawierają wiarygodne informacje na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu, są: www.synapsis.org.pl, www.pomocautyzm.org, www.jim.org, www.autyzmwszkole.pl, www.polskiautyzm.pl, www.poradnikautystyczny.pl, www.specjalni.pl, www.pedagogika-specjalna.edu.pl, www.forumlogopedy.pl, www.autystyczni.pl, www.badabada.pl, www.autism.org, www.centrum-terapii.pl, www.poradnikzdrowie.pl, www.jasnastronaspektrum.pl, www.centrumautyzmu.pl, www.autismspeaks.com, www.centrummaltanskie.eu,

www.forumpediatrici.pl, www.autyzmasd.pl, www.solisradius.pl, www.zaciszeautyzmu.pl, www.autyzm.life, www.iwrd.pl, www.tolaterpia.pl, www.medonet.pl, www.mp.pl, www.prodeste.pl, www.autyzmopole.pl, www.radosnyrodzic.org, www.centrummetodykrakowskiej.pl, www.spektrumautyzmu.pl, www.navicula.pl, www.aspi-racjami.org, www.bubagada.pl, www.twojezdrowie.pl, www.niegrzecznedzieci.org.pl, www.autism.org.uk, www.ne-as.org.uk, www.nhs.uk, www.autyzmonline.pl, www.wszpwn.com.pl/pl/biuletyn-spe, www.scholar.google.com (jako wyszukiwarka publikacji naukowych).

PODSUMOWANIE

Zaburzenia ze spektrum autyzmu są wciąż badanym zjawiskiem, na temat którego pojawiają się nowe publikacje naukowe opisujące kolejne badania. Istotne jest, aby docierać do jak najbardziej konkretnie określonej przyczyny oraz sposobów terapii. Jest to jednak wciąż toczący się proces. W czasie jego trwania rodzice i terapeuci wymieniają się informacjami i opiniami, które powstały na skutek systematycznych obserwacji i ciągłego kontaktu z osobami z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Pojawiają się propozycje form terapii, przydatnych obiektów pomagających przystosować otoczenie do potrzeb tych osób. Informacje te stanowią pewną wartość, należy jednak pamiętać, by odnosić je do naukowych źródeł. Nie zawsze popularna opinia jest tą prawdziwą. Wiarygodność i rzetelność informacji w Internecie często stoi pod znakiem zapytania i wymaga weryfikacji.

Nie można natomiast zaprzeczyć, że informacje te są łatwo dostępne i bardzo szybko można otrzymać odpowiedź na interesujące zagadnienie. Korzystanie z internetowych źródeł wiedzy na temat zaburzeń ze spektrum autyzmu jest opcją polecaną i stosowaną przez bardzo wiele osób. Pamiętając o weryfikacji tychże informacji można wzbogacić się o wartościową wiedzę, która przekłada się na lepszą i bardziej efektywną pracę z osobami z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, zmienia też w dużym stopniu wizerunek społeczny tej grupy.

BIBLIOGRAFIA

- GAEBEL, W., ZIELASEK, J., REED, G.M. (2017). Zaburzenia psychiczne i behawioralne w ICD-11: koncepcje, metodologie oraz obecny status. *Psychiatria Polska*, 51(2), 169-195.
- JASTRZĘBOWSKA, G. (2019). Zaburzenia neurorozwojowe. Zmiany w podejściu teoretycznym i diagnostycznym. *Logopedia*, 48(1), 27-46.
- KRÓLIKOWSKA, A. (2006). Pomocna dłoń w cyberprzestrzeni. Poszukiwanie pomocy i formy jej udzielania w Internecie. W: D. BATORSKI, M. MARODA, A. NOWAK (red.), *Spoleczna przestrzeń Internetu*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”.
- MARKIEWICZ, K. (2015). Kompetencje i dysfunkcje komunikacyjne osób z ASD – ujęcie rozwojowe. W: B. KACZMAREK, A. WOJCIECHOWSKA (red.), *Autyzm i AAC. Alternatywne i wspomagające sposoby porozumiewania się w edukacji osób z autyzmem*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- MOLGA, A. (2016). Internet jako narzędzie komunikacji w opinii respondentów. *Dydaktyka Informatyki*, 11, 37-44.
- NOWAK, A., KREJTZ, K. (2006). Internet z perspektywy nauk społecznych. W: D. BATORSKI, M. MARODA, A. NOWAK (red.), *Spoleczna przestrzeń Internetu*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”.
- PIETRAS, T., WITUSIK, A. (2010). Autyzm – pozycja nozologiczna, charakterystyka kliniczna i diagnoza. W: T. PIETRAS, A. WITUSIK, P. GAŁECKI (red.), *Autyzm – epidemiologia, diagnoza i terapia*. Wrocław: Continuo.
- PISULA, E. (2000). *Autyzm u dzieci. Diagnostyka, klasyfikacja, etiologia*. Warszawa: PWN.
- PLICHTA, P. (2017). *Socjalizacja i wychowanie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w erze cyfrowej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- RUBACHA, K. (2008). *Metodologia badań nad edukacją*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- RYNKIEWICZ, A., KULIK, M. (2013). Wystandardyzowane, interaktywne narzędzia do diagnozy zaburzeń ze spektrum autyzmu a nowe kryteria diagnostyczne DSM-5. *Psychiatria*, 10(2), 28-35.
- STANKIEWICZ, K. (2004). Wpływ Internetu na percepcję wiarygodności informacji. W: L. HABER (red.), *Spoleczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość?*, t. 2, wyd. II (s. 407-416). Kraków: Wydawnictwo AGH.
- SZPUNAR, M. (2013). Wewnętrzny imperatyw pisania. Społeczne znaczenie i funkcje blogów. W: P. PLICHTA, J. PYŻAŁSKI (red.), *Wychowanie i kształcenie w erze cyfrowej*. Łódź: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.
- WODZIŃSKI, M. (2020). Obraz spektrum autyzmu w dyskursie internetowym na przykładzie memów. W: P. SIUDA, M. PLUTA (red.), *Kultura medialna i komunikacja społeczna. Internet, zdrowie i choroba – powiązania społeczne, kulturowe i edukacyjne*, t. 2. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- WILK-KOŁODZIEJCZYK, D. (2004). Pozyskiwanie wiedzy w sieciach komputerowych z rozproszonych źródeł informacji. W: L. HABER (red.), *Spoleczeństwo informacyjne. Wizja czy rzeczywistość?* Kraków: Wydawnictwo AGH.

INTERNET JAKO ŹRÓDŁO INFORMACJI
NA TEMAT ZABURZEŃ ZE SPEKTRUM AUTYZMU
W OPINII TERAPEUTÓW I RODZICÓW

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono podstawy metodologii badań własnych opinii terapeutów i rodziców dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu na temat Internetu jako źródła informacji o tym zaburzeniu rozwojowym. Przeprowadzono dyskusję uzyskanych najważniejszych wyników i wniosków oraz przedstawiono postulaty dla praktyki. Jako wprowadzenie do badań zamieszczono krótką charakterystykę Internetu jako źródła informacji oraz zaburzeń ze spektrum autyzmu w świetle literatury przedmiotu.

Słowa kluczowe: Internet; informacja; zaburzenia ze spektrum autyzmu; opinie.

THE INTERNET AS A SOURCE OF INFORMATION
ON AUTISM SPECTRUM DISORDERS
IN THE OPINION OF THERAPISTS AND PARENTS

SUMMARY

The article presents the basis of the methodology of researching the opinions of therapists and parents of children with autism spectrum disorders about the Internet as a source of information about this developmental disorder. The main results and conclusions obtained were discussed and the postulates for the practice were presented. As an introduction to the research, a short description of the Internet as a source of information and autism spectrum disorders is presented in the light of the literature on the subject.

Keywords: Internet; information; autism spectrum disorders; opinions.